

Další zásady Cimrmanovi šesterky

Jára Cimrman

Dr. Zdeněk Svěrák:

Shodou okolností je tomu dnes na den přesně osm dní, náhodou to vyšlo přesně na den, co jsem se ve Slovanském domě v Praze zúčastnil zajímavé konference. Konal a se tam pro učitele škol druhého cyklu pod názvem „Dědicové Komenského“. Já jsem si schválně během jednotlivých referátů dělal čárky, kdykoli se ozvalo jméno Cimrman. Ani jednou, přátelé! A přitom byl-li někdo vůbec opravdovým dědicem Jana Ámose, byl to právě Cimrman. Dosvědčují to především jeho pedagogické zásady.

Co znamenala v praxi zásada trestání učitele učitelem? Je to na snadě: za jakékoli provinění netrestal učitel nikdy žáky, ale vždy jedině sám sebe. Cimrman vycházel z předpokladu, který uznává – teoreticky – i dnešní škola, že žáci mají mít svého učitele rád i, a tudíž by je mělo mrzet, když učitel trpí. Jak to vypadalo v praxi: Když mu žáci například nalili vodu do kalamáře, nepustil se Cimrman celý týden na krok z domu. Žáci měli v tu dobu volno, a tedy dostatek času, aby ho mohli litovat. Jindy zase reagoval na nezbednost těmito slovy: „Nedám si dnes po obědě doutník. Neplačte, sami jste si to zavinili!“

Jako další pilíř systému figuruje v šesterce zásada úlekových a názorných fixací učiva. Úleková fixace spočívala na principu nečekaného podnětu. Ve chvíli, kdy se probírala důležitá poučka, vzorec či datum, učitel žáky vylekal. Tento šok poznatek v mysli dítěte natrvalo zafixoval. Jak žactvo lekal: buď prostým prásknutím biče, anebo tím, že si nečekaně sundal paruku.

Rád bych ještě demonstroval Cimrmanovu názornou fixaci. Jistě víte, že v němčině je třeba rozlišovat měkké, tzv. úzké „ie“ a tvrdé „ü“, tzv. Umlaut u. Jak jinak zní tato hláska ve slově „das Bier“ – pivo, ve srovnání se slovem „das Büro“ – úřad. Prosím pana asistenta o pomůcky. (Asistent přinese vědro s kytou a dlažební kostku.)

Při výkladu o měkkém a tvrdém „i“ přistupoval jeden žák po druhém k vědru, v němž byl dobře uhnětený sklenářský tmel. Důležité je, aby tmel byl opravdu měkký, jinak to nemá smysl... (dívá se do kbelíku)... tenhle je, zdá se, dost měkký, až se skoro bojím... (Ukazuje hmotu kolegům, kteří se netváří právě nadšeně.) Prosím vás, pane asistente, je to vůbec kyt? (A

sistent se objeví u boční kulisy a indiferentně na přednášejícího hledí.) No, dejme tomu. Jeden žák za druhým si tedy sáhl do kbelíku, sáhl na kámen a ve spojení s hmatovým vjemem opakoval: das Bier (Svěrák hmatá v kbelíku) a das Büro (stiskne dlažební kostku). Slyšíte ten rozdíl?

Sami znáte ze svých školních let, že při psaní písemných prací rušilo vaše soustředění jakékoli dohadování učitele s jednotlivými žáky. Při Cimrmanových písemkách bylo vždy naprosté ticho, a to právě díky jeho systému mimoslovního dorozumívání. Cimrman i jeho žáci ovládali celou soustavu mimických znaků. Nejlépe bude ukázat vám to na příkladech. Jestliže žák při písemné práci vstal a udělal několik úkroků stranou se sepjatýma rukama, učitel věděl, že chce říci: „Prosím, mohu jít na stranu?“ Rovněž rukama se žák otázel – na velkou nebo na malou? Žák odpověděl podle situace. Byla i složitější mimoverbální sdělení: Toto (sehne se do předklonu, ruce ke špičkám bot) je znak pro jakékoli zvíře. Toto (zavrtí hlavou) je zápor, zákaz. Tento znak (rukama naznačí let ptáka) vyjadřuje holuba. Celá depeše znamenala: Beránku, nedloubej se v nose.